

L'ESS al Vallès Oriental

Una mirada a l'associacionsime
de la comarca

INFORME DE RESULTATS

Octubre de 2019

Organitza:

Promou:

Amb el finançament de:

Índex de continguts

1. Introducció	4
2. Associacions al territori	5
Visió conjunta	5
Segons àmbit	8
Xarxes	8
3. Perfil de les associacions segons l'enquesta	10
Activitat	10
Massa social	12
Economia	13
Democràcia	13
Medi ambient	13
Compromís social	14
TIC	14
Opinions sobre l'Ateneu	15
4. Les associacions entrevistades	16
Eix 1: Activitat econòmica	16
Eix 2: Professionalització/voluntariat	18
Altres aspectes rellevants	21
5. Conclusions	22

1. Introducció

Aquest informe té com a objectiu principal fer una diagnosi exploratòria i de base qualitativa sobre les associacions de la comarca del Vallès Oriental des del punt de vista de l'economia social i solidària, partint d'una doble pregunta: a quines necessitats dona resposta l'associacionisme del Vallès Oriental i amb quins recursos compta per fer-ho.

Per portar a terme la diagnosi, s'ha tingut en compte una triple aproximació a la realitat de l'associacionisme de la comarca:

1. A partir de registres oficials i dades publicades. S'ha fet una primera anàlisi de les dades del Registre d'associacions de la Generalitat de Catalunya, complementant l'anàlisi feta a la primera diagnosi, de caire més genèric, de l'Ateneu. A més, s'ha dut a terme un procés de cerca de les associacions que apareixen a tres registres d'entitats del Tercer Sector i de l'economia social i solidària: el Mapa del Tercer Sector Social, el mapa del Pam a Pam i el registre del Balanç Social.
2. A partir d'una enquesta pròpia, difosa per les xarxes socials d'internet per part de l'Ateneu del Vallès Oriental i que, inspirada en l'enquesta feta l'any anterior dirigida a les cooperatives, pretén donar una visió més àmplia sobre l'associacionisme, tot i tractar-se d'una enquesta sense una mostra probabilística.
3. A partir d'entrevistes en profunditat a 18 associacions del territori. La selecció de les associacions s'ha realitzat prioritzant aquelles de l'àmbit cultural, agroalimentari i d'atenció a les persones.

Les conclusions a què arriba aquesta diagnosi són clarament exportables al conjunt de les associacions, ja que no han aparegut fets especialment distintius de comarca o, en tot cas, aquests es podrien identificar en la comparació amb altres territoris.

2. Associacions al territori

Visió conjunta

A la comarca del Vallès Oriental **consten registrades un total de 3.608 associacions**. Gairebé **el 16% d'aquestes es troben inscrites al municipi de Granollers** i, juntament amb Mollet del Vallès, compten amb una de cada quatre associacions de la comarca. En vuit dels 38 municipis de la comarca, es concentren la meitat de les associacions.

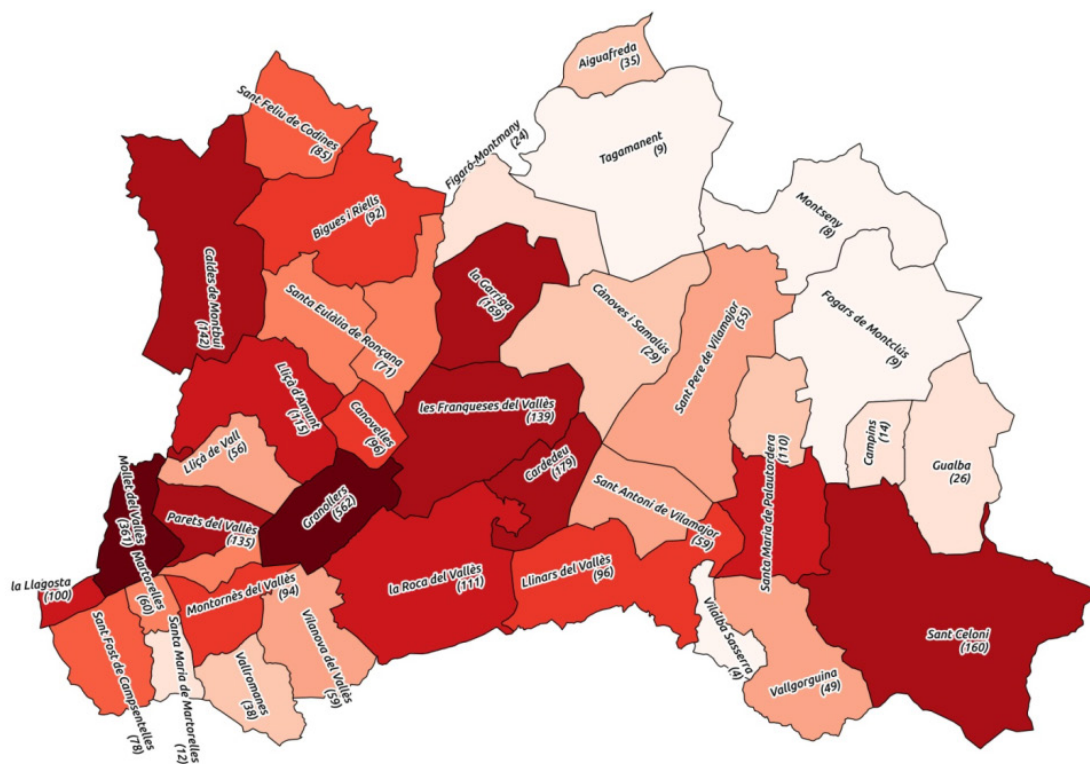
En el conjunt del Vallès Oriental, hi ha **0,9 associacions registrades per cada 100 habitants**¹. Aquesta ràtio arriba a les 2,7 associacions per habitant a municipis com Campins i Tagamanent, 2,5 a Montseny i 2,2 a Figaró-Montmany. A la part baixa, hi ha Montornès del Vallès, Vilalba Sasserra i Canovelles, amb 0,6 associacions per cada 100 habitants, o les Franqueses del Vallès, Mollet del Vallès, Parets del Vallès, l'Ametlla del Vallès i la Llagosta, amb 0,7. Granollers té una ràtio de 0,9 associacions per cada 100 habitants.

Tot i la diferència entre el nombre d'associacions per cada 100 habitants i el nombre total d'associacions registrades als municipis, la distribució de la població i la distribució de les associacions en els municipis és similar.

El mapa següent mostra el nombre total d'associacions per municipi.

¹ Segons dades de població del padró municipal de l'INE de l'any 2018.

Total associacions als municipis de la comarca. Any 2019 (N=3.608)

Elaboració pròpia a partir de les dades del Registre d'associacions i fundacions de la Generalitat de Catalunya. Data de l'extracció de dades: març de 2019.

Distribució de la població i de les associacions en els municipis de la comarca del Vallès Oriental

	Població 2019	Percentatge població	Associacions	Percentatge associacions
Granollers	60.981	15,01%	562	15,58%
Mollet del Vallès	51.133	12,59%	361	10,01%
Cardedeu	18.165	4,47%	179	4,96%
La Garriga	16.227	3,99%	169	4,68%
Sant Celoni	17.754	4,37%	160	4,43%
Caldes de Montbui	17.449	4,29%	142	3,94%
Les Franqueses del Vallès	19.768	4,87%	139	3,85%
Parets del Vallès	19.041	4,69%	135	3,74%
Lliçà d'Amunt	15.111	3,72%	115	3,19%
La Roca del Vallès	10.666	2,63%	111	3,08%
Santa Maria de Palautordera	9.325	2,30%	110	3,05%
La Llagosta	13.367	3,29%	100	2,77%
Canovelles	16.317	4,02%	96	2,66%
Llinars del Vallès	9.838	2,42%	96	2,66%
Montornès del Valls	16.263	4,00%	94	2,61%
Bigues i Riells	9.003	2,22%	92	2,55%
Sant Feliu de Codines	6.184	1,52%	85	2,36%
Sant Fost de Campsentelles	8.722	2,15%	78	2,16%
Montmeló	8.784	2,16%	71	1,97%
Santa Eulàlia de Ronçana	7.192	1,77%	71	1,97%
L'Ametlla del Vallès	8.496	2,09%	63	1,75%
Martorelles	4.794	1,18%	60	1,66%
Sant Antoni de Vilamajor	6.095	1,50%	59	1,64%
Vilanova del Vallès	5.339	1,31%	59	1,64%
Lliçà de Vall	6.480	1,59%	56	1,55%
Sant Pere de Vilamajor	4.371	1,08%	55	1,52%
Vallgorguina	2.854	0,70%	49	1,36%
Vallromanes	2.530	0,62%	38	1,05%
Aiguafreda	2.501	0,62%	35	0,97%
Sant Esteve de Palautordera	2.749	0,68%	33	0,91%
Cànoves i Samals	2.995	0,74%	29	0,80%
Gualba	1.481	0,36%	26	0,72%
Figaró-Montmany	1.109	0,27%	24	0,67%
Campins	515	0,13%	14	0,39%
Santa Maria de Martorelles	882	0,22%	12	0,33%
Fogars de Montclús	466	0,11%	9	0,25%
Tagamanent	333	0,08%	9	0,25%
Montseny	321	0,08%	8	0,22%
Vilalba Sasserra	688	0,17%	4	0,11%
Total	406.289		3.608	

Elaboració pròpia a partir de dades de padró del INE i dades del Registre d'associacions de la Generalitat de Catalunya.

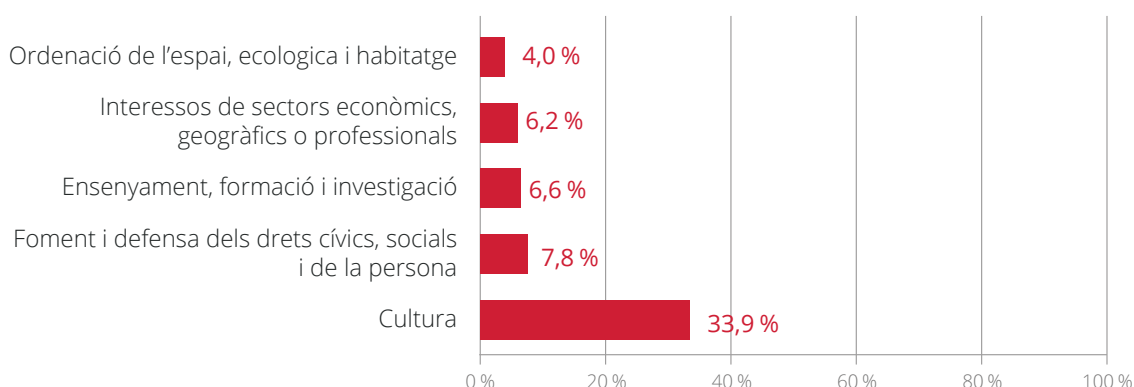
Segons àmbit

El Registre d'associacions de Catalunya proporciona una classificació de l'àmbit d'activitat de les organitzacions. Aquesta classificació pot ser múltiple, la qual cosa vol dir que cada entitat pot estar classificada en més d'un àmbit. En concret, 925 de les 3.608 associacions estan classificades en més d'un àmbit, un fet que comporta que, de mitjana, cada una estigui a 1,15 àmbits diferents. Tenint-ho en compte, **l'àmbit d'activitat en què hi ha més associacions registrades és el cultural**, on es compten una de cada tres associacions.

La resta d'àmbits es troba a una gran distància, i és el següent: foment i defensa dels drets cívics, socials i de la persona, amb 1.410 associacions (7,8%); ensenyament, formació i investigació, amb 323 associacions (6,6%); interessos de sectors econòmics, geogràfics o professionals, amb 276 associacions (6,2%), i ordenació de l'espai, ecologia i habitatge, amb 168 associacions (4%). La resta d'àmbits es troben per sota de les 100 associacions cadascun, amb percentatges que superen per poc el 2%.

Entre els àmbits amb menys representació a la comarca, s'hi troben veterans, joves cambres, humor, clubs de fumadors, voluntariat, estudiants o consumidors.

Percentatge d'entitats classificades en els cinc àmbits principals de la comarca. (N=3.608)

Elaboració pròpia a partir de les dades del Registre d'associacions i fundacions de la Generalitat de Catalunya. Extracció de les dades: març de 2019.

Xarxes

Les entitats de l'economia social i solidària es troben cada cop més enxarxades de cara a la cooperació per a l'enfortiment del sector, però també per a la divulgació i promoció d'un model econòmic alternatiu. Són diverses les iniciatives en aquest sentit, tant a escala local com a escala nacional. Com es mostrarà més endavant, a l'enquesta s'ha demanat per les entitats de segon nivell en les quals participen les associacions, i n'han aparegut tant de sectorials com de vinculades amb l'economia social.

Algunes d'aquestes iniciatives disposen de directoris i mapes que ubiquen les organitzacions en el territori. En aquest apartat, hem fet un repàs a les tres més generalistes, és a dir, que abasten un ventall més ampli de sectors: la Taula del Tercer Sector, Pam a Pam i el Balanç Social de la XES.

La Taula del Tercer Sector Social és una institució que representa el conjunt de les entitats socials catalanes, formada per 35 federacions i grans organitzacions del Tercer Sector Social a Catalunya que apleguen més de 3.000 entitats socials no lucratives. Entre les organitzacions que es classifiquen com a Tercer Sector Social, es troben les associacions que globalment representen gairebé una de cada tres entitats. Un dels seus projectes és el Mapa del Tercer Sector Social de Catalunya, on queden recollides les entitats del Tercer Sector independentment de la seva filiació. **En el Mapa del Tercer Sector Social, hi consten 35 associacions de la comarca del Vallès Oriental** d'un total de 106 organitzacions de la comarca. És a dir, una de cada tres entitats del Tercer Sector Social de la comarca (el 33%) són associació.

Pam a Pam és un mapa col·laboratiu que, a partir de la participació voluntària individual de les persones, té per objectiu detectar i visibilitzar l'economia social i solidària a Catalunya. Aquest projecte, impulsat per l'ONG Setem i per la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya, recull més de 700 iniciatives a tot el territori. **En el mapa de Pam a Pam, s'hi recullen quatre associacions de la comarca del Vallès Oriental.**

La Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya (XES) és una associació que agrupa 202 entitats que defensen un sistema econòmic respectuós amb les persones, el medi ambient i els territoris, i que funciona sota criteris democràtics, d'horitzontalitat, transparència, equitat i participació. Com a entitat, disposa de dues eines útils per conèixer les entitats de l'ESS: el directori d'entitats sòcies i el Balanç Social. Aquesta última, segons la mateixa organització, és "una eina de rendició de comptes i mesura d'impacte social, ambiental i de bon govern. Les organitzacions que el fan poden fer servir els resultats per millorar internament i ens permet tenir dades agregades dels estàndards ètics de l'economia solidària i el mercat social". **La darrera edició del Balanç Social mostra una associació de la comarca del Vallès Oriental entre les 181 organitzacions que l'han realitzat.**

3.

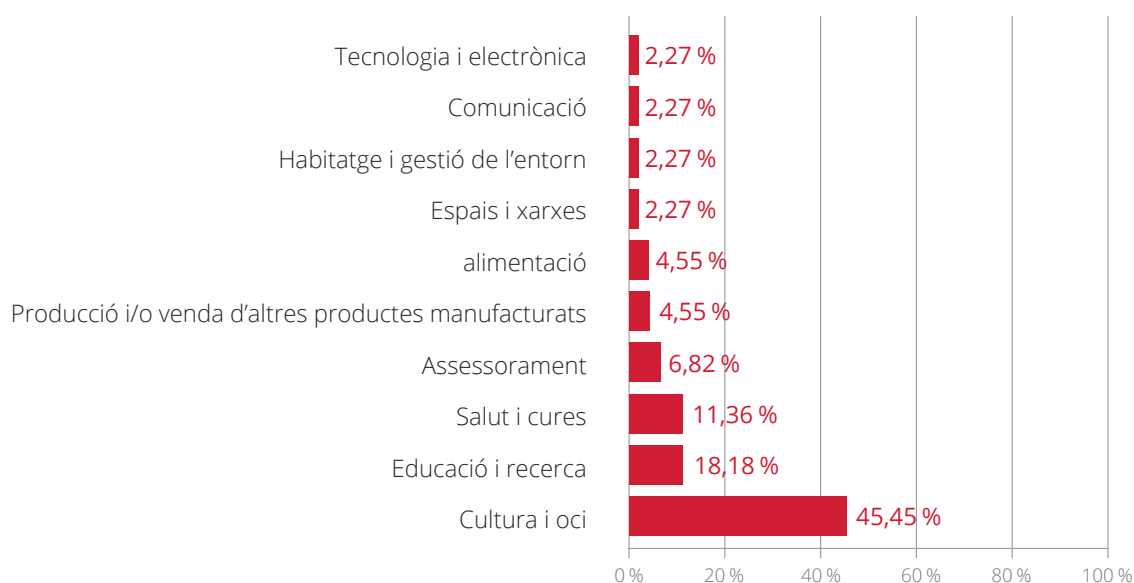
Perfil de les associacions segons l'enquesta

Gairebé **el 20% de les associacions que han respost l'enquesta són de Granollers**. Fins a arribar al 50% de les respostes, les associacions que han respost l'enquesta es reparteixen en parts iguals entre els municipis de Mollet del Vallès, Cardedeu, La Garriga, Santa Maria de Palautordera i Sant Celoni.

Activitat

El sector d'activitat principal a què majoritàriament es dediquen les associacions que han respost l'enquesta és el de cultura i oci, amb el 45,5% de respostes. El segueixen educació i recerca, amb un 18%, i salut i cures, amb gairebé l'11%.

Percentatge d'associacions que han respost l'enquesta segons sector d'activitat principal (N=44).

Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta.

Una de cada quatre associacions del sector de la cultura i l'oci que han respost l'enquesta es dediquen al subsector del lleure; un 21% es dedica a espectacles; a cadascun dels subsectors de la gestió cultural, l'organització d'esdeveniments i la producció cultural s'han ubicat poc més del 15%.

En el cas de **les associacions de l'àmbit d'educació i recerca, una de cada tres s'ubica en el subsector de la difusió i sensibilització.** La resta s'han identificat amb els subsectors de projectes educatius i formació reglada.

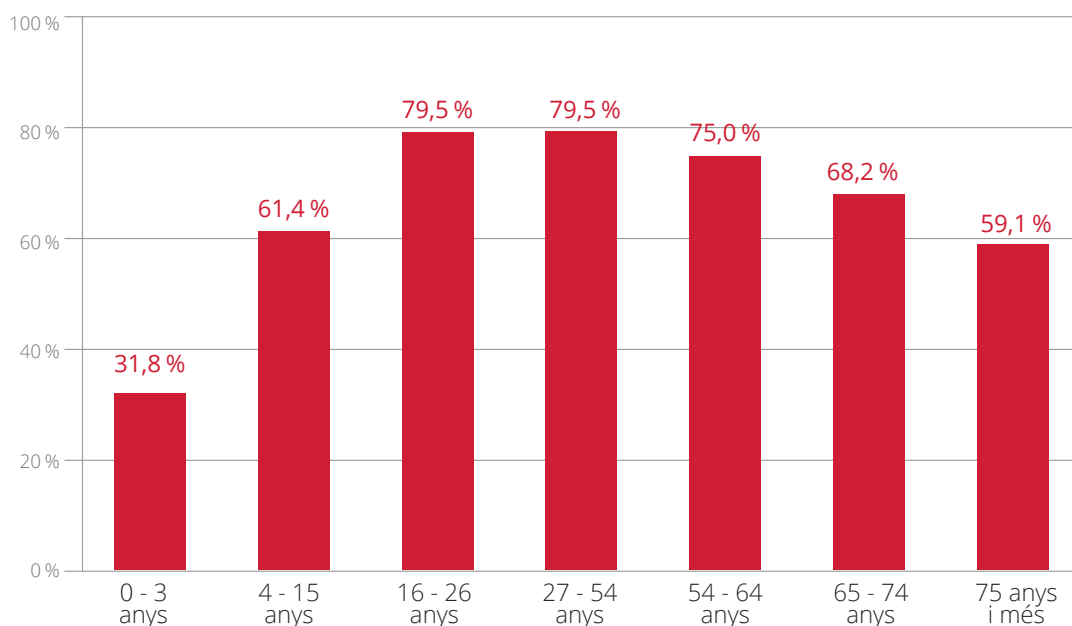
Els subsectors identificats en el cas de les associacions de salut i cures són els de salut, acompanyament en la sexualitat i la reproducció, atenció a gent gran i/o persones dependents i cures a animals.

Per últim, en el cas de les associacions amb assessorament com a activitat principal, aquestes es dediquen a la facilitació de grups o al desenvolupament organitzacional i a la consultoria.

A l'enquesta, també es preguntava a les associacions a quins col·lectius, d'una llista donada, es dirigia la seva activitat. Dues de cada tres associacions que van respondre no han trobat entre la llista el col·lectiu al qual estan destinats. **En la majoria dels casos, l'activitat de les associacions és generalista i es dirigeix a la població en general o, en particular, a les persones associades.** Les associacions que sí que han identificat un col·lectiu han marcat dones i LGTBI, persones amb discapacitat, pobresa i exclusió social, malalties i drogodependències.

Quant a la franja d'edat a la qual es dirigeixen les activitats de les associacions que han respost l'enquesta, és remarcable que, excepte la franja dels més menuts (0-4 anys), la resta de població ha tingut percentatges de selecció entre el 60 i el 80%. És destacable el fet que la població activa (16-65 anys) és a la que es presta més atenció, entre el 75 i el 79,5% de les associacions. **Només en una de cada tres associacions es té en compte la franja d'edat dels més petits (0-4 anys) com a subjectes de la seva activitat.**

Percentatge d'associacions segons la franja d'edat a la qual es dirigeix l'organització (N=44).

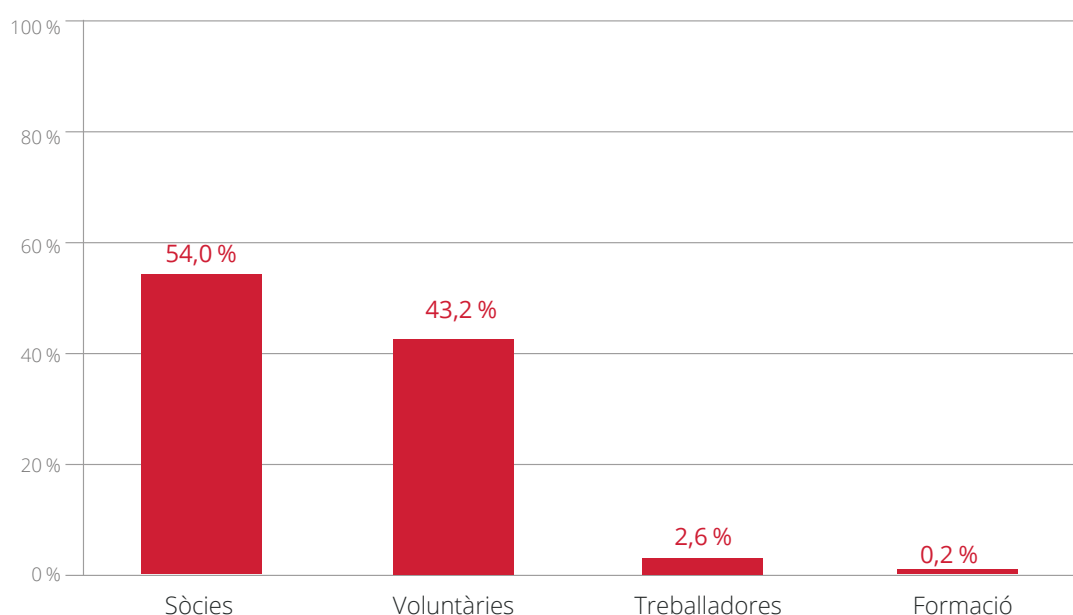

Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta.

Massa social

Les 46 associacions que han respost l'enquesta agrupen un total de 1.255 persones, la qual cosa suposa una mitjana de 27 persones per associació. **La majoria de les persones que formen part de les associacions són sòcies (54%) o voluntàries (43,2%), i és molt minoritari el percentatge de persones que treballen a les associacions, ja sigui amb contracte laboral o de formació.** Això ens mostra unes associacions molt sustentades en la base social i en el voluntariat, amb estructures molt poc professionalitzades. **Només en el 28% de les associacions que han respost l'enquesta hi havia personal contractat** i, en els casos en què hi ha personal treballant, de mitjana no s'arriba a una jornada completa (0,79 jornades de mitjana a les associacions).

Distribució de les persones que formen part de les associacions segons la seva relació. (N=46).

Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta.

El 54% de tota la massa social de les associacions són dones. La diferència de gènere és inversa entre les persones que ocupen càrrecs en l'estructura laboral i les que ocupen càrrecs societaris/polítics. **Mentre que entre les persones que ocupen càrrecs en l'estructura laboral hi ha una majoria de dones, entre les persones que ocupen càrrecs societaris/polítics la majoria són homes**, en els dos casos en percentatges semblants al voltant d'un terç davant de dos terços.

En general, entre les associacions que han respost l'enquesta, hi ha molt poques persones treballadores que proveniu de situacions de risc d'exclusió social.

Aproximadament una de cada set associacions que han respost l'enquesta disposen de mecanismes interns o d'un protocol de prevenció i actuació en casos d'assetjament sexual i per raó de sexe que, fins, ara no han tingut la necessitat d'activar. Són menys, però, les associacions que diuen fer actuacions actives de prevenció de casos d'assetjament sexual i per raó de sexe.

Economia

El 70% de les associacions que han respost l'enquesta no considera que facin activitat econòmica. El 30% que ha indicat que sí que realitzen activitat econòmica han marcat un total de 52 serveis d'una llista predefinida. **Entre les associacions que sí que consideren que fan activitat econòmica, el servei més realitzat, en un 10% de les ocasions, és el de difusió i sensibilització. El segueixen, amb 7%, educació en el lleure, espectacles i producció cultural, i, amb un 6%, organització d'esdeveniments i projectes educatius.** Altres serveis que s'han anomenat, amb menys incidència, estan relacionats amb la comunicació, la formació, la recerca i les fires i mercats.

Pel que fa al volum d'ingressos, despeses, vendes i adquisicions, són poques les associacions que han respost aquestes preguntes i la dispersió de les respostes obtingudes és molt àmplia. Pel que fa a ingressos, la mitjana d'ingressos (amb una N de 13) és de 57.589 €. Tanmateix, la mediana d'ingressos de les associacions que han respost la pregunta (és a dir, la quantia que té la meitat de les associacions per amunt i l'altra meitat per avall) és de 3.150 €.

Quant al repartiment d'excedents, **el 46% de les associacions que han respost l'enquesta afirmen que no han tingut excedents en els darrers anys;** el 42% de les associacions utilitzen els excedents per proveir reserves, compensacions de pèrdues i/o inversions pròpies, i no arriba al 8% les associacions que els inverteixen en xarxes i/o associacions o altres iniciatives per a la construcció de béns comuns.

Només el 38% de les associacions que han respost l'enquesta compten amb un Pla de Gestió (pla estratègic, de comunicació o comptable).

Democràcia

Entre les associacions que han respost l'enquesta, els homes han participat més que les dones en l'aprovació del Pla de Gestió i el pressupost anual —tot i que, com s'ha vist anteriorment, hi ha en conjunt més dones que homes. En concret, de mitjana, hi han participat un 53% d'homes i un 47% de dones.

La meitat de les associacions que han respost afirmen que els salaris i altres remuneracions són públics per a les persones sòcies, mentre que en el 33% han dit que es pot accedir externament a la informació de l'entitat.

Medi ambient

Gairebé un 15% de les associacions que han respost l'enquesta disposen d'una política, pla d'acció o sistema de gestió ambiental. El mateix percentatge afirma contractar tot el servei elèctric amb empreses proveïdores que generen el 100% de la seva energia elèctrica de fonts renovables certificada amb garantia d'origen.

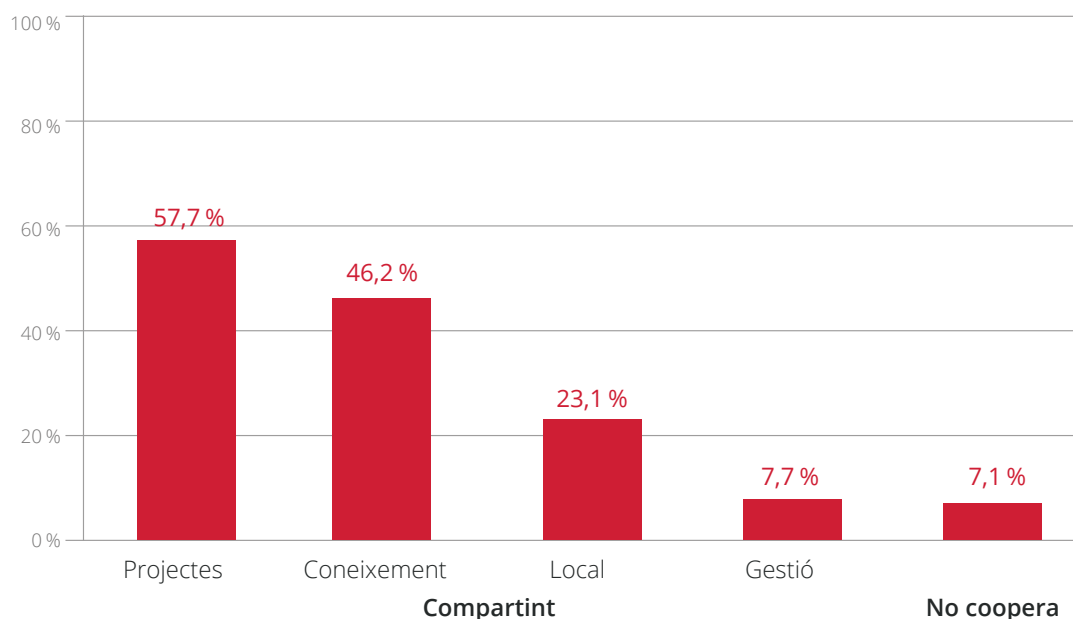
Són més, gairebé la meitat, les associacions que han respost que tenen en compte criteris de consum responsable a l'hora d'adquirir un producte.

Compromís social

Les associacions de la comarca que han respost l'enquesta es troben relacionades amb xarxes i iniciatives de transformació social. Entre les que han sortit anomenades es troben, en clau de foment de l'economia social, la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya, el Pam a Pam i els ateneus cooperatius. Però les associacions també tenen vinculació amb xarxes i entitats dins el seu àmbit d'actuació, com l'Associació Empresarial d'Economia Social Dincat, l'associació SINERGRUP, la Federació Catalana de Grups de Suport a la Lactància Materna, la Red de Ciudades por la Agroecología, la Xarxa d'Escoles Hortelanes del Vallès, la Xarxa de Grups de Consum del Vallès Oriental, la Red Catalana de Reducció de Daños asociados a los consumos de drogas, CATNPUD, la Taula de Salut Mental de Granollers, la Xarxa LISMIVO i el col·lectiu Gita de Bruixa.

La cooperació de les associacions és també molt prolífica pel que fa a la compartició. Gairebé el 93% de les associacions que han respost l'enquesta afirmen que duen a terme algun tipus de cooperació amb altres entitats. La forma més estesa de cooperació entre les associacions que han respost l'enquesta és la compartició de projectes, seguida de bastant de prop de la compartició de coneixement. Gairebé una de cada quatre associacions diu que comparteix local amb altres organitzacions, mentre que el percentatge de les que comparteixen espais o eines de gestió és molt més baix, amb un 7,7%.

Percentatge d'associacions segons el tipus de cooperació que porta a terme (N=28)

Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta.

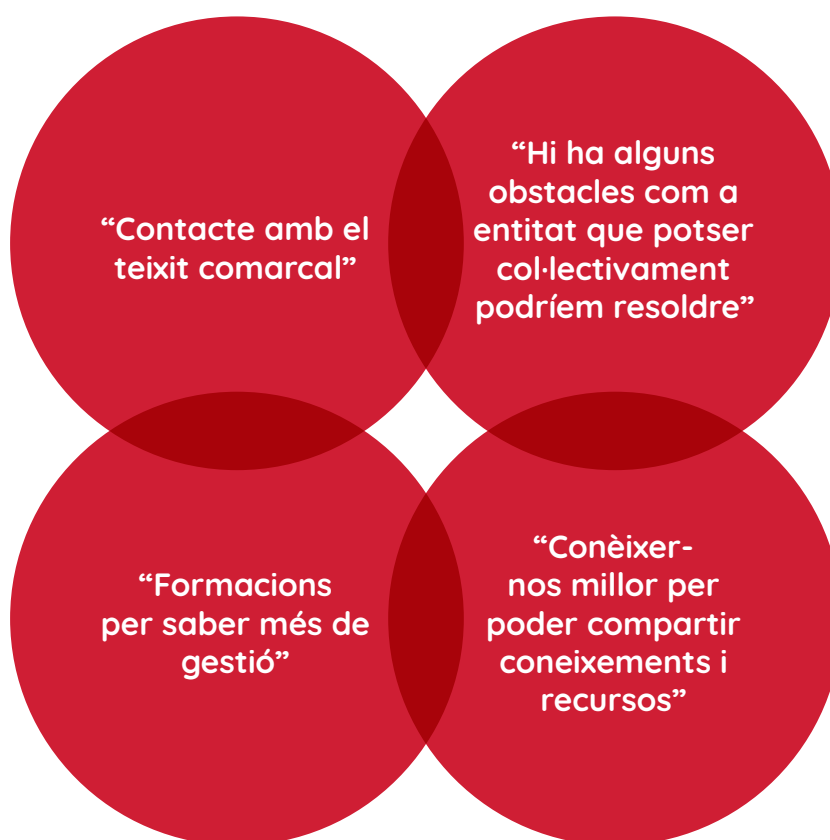
TIC

La implantació del programari lliure a les associacions de la comarca és encara feble. De les associacions que han respost l'enquesta, el 45% no utilitzen programari lliure, un 22% l'utilitzen de manera regular i majoritària, i el terç restant d'associacions utilitza programes professionals de programari lliure o té instal·lat sistemes operatius de programari lliure a la majoria dels ordinadors.

Opinions sobre l'Ateneu

Al final del qüestionari, hi havia habilitat un espai obert en què es demanava a les organitzacions que responien l'enquesta comentaris sobre quin suport creuen que els pot portar l'Ateneu o en què hauria d'intervenir. Un nexa comú de totes les respostes és l'interès per conèixer què és i què fa exactament l'Ateneu, atès el desconeixement cap a aquesta organització. El fet que una part important de les respostes vagin en aquesta direcció denota que, tot i no saber exactament què fa, es troba interessant i necessària una figura com aquesta que pugui donar suport a les associacions.

Per part de les organitzacions que sí que coneixen l'Ateneu, es remarca molt com a potencialitat el fet de ser una entitat comarcal que pot aportar relacions en aquest àmbit local. Aquestes relacions poden servir no només perquè hi hagi un coneixement més ampli sobre la seva activitat, sinó per possibilitar la cooperació i col·laboració tant amb el mateix Ateneu com amb altres organitzacions del territori, així com l'impuls conjunt d'activitats i projectes.

4.

Les associacions entrevistades

A partir de les entrevistes fetes, s'ha identificat i definit dos eixos que poden posicionar les associacions de la comarca en relació amb l'economia social: un relacionat amb l'activitat econòmica i un altre relacionat amb la tensió professionalització/voluntariat. Així doncs, és prou clar que la identificació i definició d'aquests dos eixos està íntimament lligada als objectius de la diagnosi, i deixen de banda altres aspectes rellevants de l'economia social com poden ser la governança interna o l'impacte social, entre d'altres. És necessari posar en relleu que el posicionament de les associacions en aquests dos eixos no sempre és el resultat d'un procés de reflexió i elecció, sinó, més aviat i pel que hem pogut constatar, és fruit de la dinàmica diària.

Aquests dos eixos i la seva interacció no pressuposen un posicionament ni una tendència correctes o incorrectes. Al contrari, la voluntat en la seva definició és ajudar en la diagnosi interna de les associacions per fomentar i fonamentar el debat intern sobre la visió estratègica. Tot seguit expliquem aquests dos eixos.

Eix 1: Activitat econòmica

El posicionament de les associacions en aquest eix va des d'una activitat totalment al voltant del fet associatiu fins a una activitat totalment encaminada a l'activitat econòmica. És necessari remarcar que aquest estudi es fa en el context d'una diagnosi sobre l'economia social i que, segons la legislació vigent aplicable, formen part de l'economia social aquelles associacions que realitzen activitat econòmica. Per tant, en aquest apartat ens centrem en el punt d'inflexió en què una associació té activitat econòmica, què succeeix en aquests casos i què succeeix quan això no és així.

En algunes ocasions, la no activitat econòmica es contraresta amb la percepció d'ingressos per part de l'administració pública, sobretot la local. Aquests ingressos poden ser subvencions no condicionades en unes ocasions, però en d'altres sí que són condicionades o formen part d'un conveni en el qual l'associació presta algun tipus de servei a l'administració com a contrapart a aquesta percepció, que, tot i això, no es rep en el marc d'un contracte de serveis. Això comporta de vegades que l'activitat no estigui remunerada a preu de mercat, amb les conseqüències posteriors tant pel que fa a qualitat i exigibilitat del servei com a precarietats diverses de l'associació i les persones que duren a terme l'activitat.

**“Els [l'ajuntament] saben que no tenim
despeses de personal” [parlant de la fixació
de les quanties dels convenis]**

S'han pogut identificar dos aspectes clau que influeixen en el posicionament de les associacions en aquest eix: el moment fundacional de l'associació i l'evolució de la seva activitat en el temps.

Moment fundacional

Hi ha projectes que neixen amb la voluntat de fer activitat econòmica i que, com a conseqüència d'avantatges fiscals o de procediment, la gestoria que els ajuda els aconsella començar amb forma jurídica d'associació. En aquests casos, i normalment a causa de desconeixement, no se'ls aconsella altres formes jurídiques de l'economia social, com podria ser la cooperativa. Aquestes associacions mantenen la forma jurídica fins que veuen que l'activitat econòmica es consolida i creix, que és quan decideixen fer el pas cap a una altra forma jurídica. De nou, en aquest punt la transició dependrà de l'acompanyament de què disposin. Si són assessorades per una gestoria que no és coneixedora de l'economia social, acabaran amb una forma jurídica mercantil, encara que les seves pràctiques i principis siguin properes a l'economia social. En els exemples que ens hem trobat d'aquest tipus, les gestories destacaven la dificultat de fórmules com la cooperativa, tant des del punt de vista burocràtic com social, i per això aconsellaven altres fórmules "més senzilles" com les societats limitades.

Les associacions amb aquestes característiques han estat les més complicades d'identificar, i les hem pogut detectar perquè encara constaven al Registre d'associacions quan ja havien fet la transició. En el cas de les que no havien fet la transició, la predisposició a l'entrevista ha estat més baixa, entenem que perquè no es veien interpellades per la diagnosi de l'economia social.

A l'altre extrem, hi ha les associacions que neixen amb una voluntat merament associativa com a conseqüència de l'existència d'interessos comuns, sense que es pugui entreveure, com a mínim a mitjà termini, que aquestes puguin o necessitin dur a terme algun tipus d'activitat econòmica.

A més d'aquests dos punts inicials i oposats, hi ha un altre factor que influeix en el posicionament de les associacions en el primer eix: l'evolució de l'activitat de l'associació.

Evolució de l'activitat

En els casos en què les associacions neixen d'una voluntat merament associativa, o amb una activitat econòmica molt petita o residual, l'esdevenir les pot portar a realitzar activitats que poden ser considerades econòmiques i que, fins i tot, poden arribar a ser econòmicament sostenibles. En alguns àmbits de l'economia social i del Tercer Sector Social, aquest és un pas que es proposa i es fomenta entre les organitzacions de cara a facilitar-ne la sostenibilitat econòmica, fomentar una menor dependència de l'administració i facilitar una millora de les condicions de les persones que s'hi dediquen (aquest tema el tractem en l'eix 2). Aquest salt topa amb dos grans problemes, generalitzables a qualsevol altra organització que dugui a terme activitat econòmica: d'una banda l'escalabilitat de l'associació i, de l'altra (i molt lligada a la primera), la necessitat d'una professionalització de l'activitat.

**“Amb quotes altes seria molt més elitista.
Amb 20 €/mes hi pot accedir molta més
gent, per fer ‘activitat’ tots els dies de la
setmana”**

Però, a més d'aquests dos problemes que podríem qualificar d'estàndards, ens hem trobat amb una tercera tensió que està relacionada amb la concepció capitalista i mercantilista d'allò que té a veure amb l'activitat econòmica i que es concreta en la por a perdre l'essència de l'objectiu fundacional de l'associació. És a dir, les associacions no volen que l'activitat econòmica vagi en detriment de l'actuació social que realitzen.

Per aquests motius, és molt necessària una reflexió interna sobre el model organitzatiu i econòmic de l'associació. Perquè es pugui trobar un punt d'equilibri entre activitat econòmica, sosteni-

bilitat i missió, és necessari que es donin les condicions econòmiques necessàries a l'organització, però també que es donin les condicions necessàries en l'àmbit societari. Això implica, d'una banda, que es detecti la necessitat, i, de l'altra, que totes o la majoria de les persones sòcies siguin permeables a entendre aquesta necessitat i veure-hi les potencialitats, que s'enceti un debat en el si de l'organització i que es pugui iniciar el procés. És a dir, a la part jurídica s'ha de sumar una part humana i comunitària. En el transcurs de les entrevistes, hem trobat exemples diferents en moments diferents, que han comprès des d'associacions que neguen la possibilitat d'una activitat econòmica, tot i ser conscients que seria factible, fins a associacions on s'ha fet la reflexió i s'ha detectat la necessitat. En aquest últim cas, per exemple, són diferents les solucions proposades, que poden anar des de la dissolució o desactivació de l'associació per donar pas a una nova organització, fins a l'existència en paral·lel de dues formes jurídiques que, compartint objectius i visió, una està encaminada al moviment associatiu i l'altra a l'activitat econòmica. En el punt intermedi, hem trobat exemples d'associacions que, tot i ser conscients d'una certa disfuncionalitat entre la forma jurídica i l'activitat real que realitzen, l'assemblea no veia necessari o pertinent engegar el debat perquè tot rutllava tal com estava. S'ha de tenir en compte que la inèrcia en el dia a dia de qualsevol organització és una força molt gran i, sobretot en situacions on no es detecta la fallida d'alguna de les parts, és molt difícil vèncer les reticències al canvi inherents gairebé a la condició humana.

Eix 2: Professionalització/voluntariat

El posicionament de les associacions en aquest eix pot anar des d'associacions en què la gestió i l'activitat està conduïda pel treball voluntari i no remunerat de les persones, fins a associacions en què l'espai social és conduït per les persones sòcies, però la resta de l'acció de l'associació està professionalitzada i, per tant, conduïda i gestionada per persones contractades, amb un sou, alta a la seguretat social i drets i deures reconeguts legalment.

De la mateixa manera que han mostrat les respostes a l'enquesta, les associacions entrevistades també han assenyalat un alt grau de dependència de l'acció voluntària de les persones sòcies o de l'entorn. De vegades, la participació voluntària en la gestió i materialització de l'acció de les associacions és volguda i planificada, busca la implicació de la massa social i té en compte les repercussions que poden tenir tant per a les persones, pel que fa a càrregues de feina i responsabilitat, com a la mateixa organització, sobretot pel que fa a valor social generat i a cohesió. En altres ocasions, però, aquesta opció és conseqüència d'un marge econòmic que no afavoreix que l'estructura interna sigui diferent si es vol continuar duent a terme l'activitat en les mateixes condicions.

Tot i que l'articulació de l'activitat de l'associació a partir del voluntariat de les persones sòcies no és, per si mateix, dolent, de vegades pot comportar desajustos i conseqüències no esperades. Entre els problemes més comuns que hem detectat, hi ha tres aspectes que estan estretament relacionats i que són comuns a moltes de les associacions: males condicions laborals, esgotament professional i problemes en el relleu i, per tant, en la continuïtat de l'associació.

“Amb voluntariat no caldran més treballadors, perquè hi ha una part que assumiran els socis, i, per tant, podem apujar sous a treballadors. És una de les línies de debat, com podem fer que els alliberats tinguin sous dignes.”

Condicions laborals

Les condicions laborals, en aquest cas, no solament tenen a veure amb les persones contractades, sinó també amb les condicions en què qualsevol persona, encara que sigui voluntària, ha de desenvolupar la seva activitat. Començarem per aquesta segona situació, més àmplia, ja que ha estat un dels temes recurrents durant les entrevistes.

“La manera que això segueixi és la gent que està començant i aprenent. Els més professionals van marxant [a feines remunerades]”

Les persones voluntàries que realitzen activitat a les associacions acostumen a ser persones amb un alt grau d'autoexigència, que entenen l'associació com un projecte personal i que, en cas que tinguin remuneració, aquesta és baixa i sovint en negre. També hem detectat que, en general, sembla haver-hi poca atenció als espais i mecanismes de cures internes de les persones. Aquesta situació és la causant de dues dificultats que tractarem més endavant: l'esgotament professional i els problemes en el relleu.

En relació amb les condicions laborals de les persones contractades, el primer obstacle són les dificultats de les associacions, la majoria de les quals de petites dimensions (si més no, econòmiques), per contractar personal laboral. Per aquest motiu, de vegades s'arriba a situacions de consens en què les persones actuen de manera voluntària i, si l'associació s'ho pot permetre, els retribueix la dedicació d'alguna manera. La cerca de finançament per mantenir les persones contractades, sense que això suposi un sobrecost que no puguin assumir les persones sòcies i sense haver de repercutir aquest cost en les persones usuàries o beneficiàries de la seva acció, és una de les problemàtiques de les associacions. En alguns casos, l'associació ha de decidir entre la contractació de les persones o la compra de materials per realitzar l'activitat, amb l'afegit que, sense els materials, en molts casos no es pot desenvolupar l'activitat i, més enllà que sigui assumit de manera directa per part de les persones sòcies aquest cost, no s'ha trobat una altra solució.

Tanmateix, pot haver-hi una altra situació derivada de la contractació de personal laboral per a la realització d'una certa activitat: que els temps entre la part societària i la part econòmica no vagin tan ajustats com seria necessari, per exemple, perquè a l'associació l'activitat econòmica li ha vingut sobrevinguda i no planificada. L'exemple més representatiu d'aquesta asimetria, relacionada amb la relació entre l'activitat econòmica i l'associació, és un cas en què l'activitat econòmica havia sorgit a l'associació com a conseqüència de l'activitat de difusió realitzada. En aquest cas, les persones treballadores es trobaven desconnectades de l'activitat associativa, que també es trobava desconnectada de la part “productiva”, amb temps i càrregues de feina desiguals, la qual cosa comportava una certa disfuncionalitat entre les dues parts en una situació de dependència mútua. La situació exposada, que és un cas extrem, està en vies de solucionar-se: es crearà una cooperativa de treball que, si bé mantindrà relació amb l'associació, aquesta no serà de dependència.

Esgotament professional

Aquesta problemàtica és generada per unes males condicions laborals, i no és exclusiva del món associatiu. Tanmateix, el fet de partir d'un enfocament basat en l'economia social, que posa les persones en el centre de les organitzacions, fa que prengui una especial rellevància a causa de la seva relació amb els processos i espais de cures i perquè, a més, és la principal generadora dels problemes en els relleus que tractarem més endavant.

L'origen d'aquest problema el podem trobar, tal com s'ha comentat amb anterioritat, en una situació econòmica que no permet una altra sortida o en la voluntat d'incrementar el valor social generat; en sistemes de governança que fan recaure el pes de la decisió i la gestió en un grup reduït de persones, i, fins i tot, en la voluntat desmesurada de participar de persones concretes que, en aquest afany per aportar el millor de si mateixes a l'organització, no troben mecanismes reguladors que els facin dosificar esforços i repartir responsabilitats entre tota la massa social.

“Hi havia una persona que hi va posar la vida” [explicant que una persona va emmalaltir]

Durant les entrevistes, ha estat complicat detectar espais i processos de cures interns. En canvi, sí que ha sorgit que a diverses organitzacions les persones que estaven en el dia a dia acabaven passant per aquests processos d'esgotament, i tant elles com les organitzacions en patien les conseqüències. Des del punt de vista personal, aquesta situació pot comportar malalties i patologies diverses. Des del punt de vista organitzacional, una de les conseqüències que hem detectat són els problemes en els relleus al capdavant de l'organització i com aquests poden afectar el plantejament íntegre de l'organització, fins i tot la seva missió i visió. I tot això sense que les associacions hagin trobat models de governança i autoregulació interna destinats a reduir aquestes situacions.

Problemes en el relleu

L'empenta i l'entusiasme de les persones que tiren endavant pot comportar un fort impuls de les associacions, però en el moment que aquestes persones pateixen esgotament professional es pot perdre tot el coneixement i el capital social generat per elles un cop es produeixen els relleus. Això és així perquè la finalització del procés s'acaba amb un “passar pàgina” completament, sense que hi hagi hagut un traspàs. Les persones que pateixen aquest esgotament necessiten un temps per depurar tot el que, personalment, els ha comportat. Això vol dir, en la majoria de les vegades, un distanciament amb l'organització i amb el seu dia a dia, no necessàriament una desvinculació.

Els processos pels quals s'ha arribat a aquestes situacions són diversos, així com les dinàmiques generades a l'organització. En alguns casos, tot i el desgast personal, les organitzacions s'han vist afavorides per l'impuls d'aquestes persones. En d'altres, la convivència social de l'organització s'ha vist afectada perquè la situació ha estat viscuda, des d'una de les parts, com un procés de comandament en solitud, i des d'una altra de les parts, com una apropiació personalista de l'associació. En qualsevol dels casos, quan les persones que pateixen aquest esgotament professional deixen d'estar al capdavant de l'associació, ja sigui per prescripció mèdica o per decisió personal, les organitzacions corren el risc d'haver de començar de nou perquè, en ser situacions que majoritàriament no han estat planificades, tampoc no s'ha previst un mecanisme per a la continuïtat de l'acció. És a dir, algunes associacions es veuen avocades a haver de “començar de nou” amb plantejaments i enxarxament, la qual cosa comporta un endarreriment en els objectius socials i la pèrdua d'un valor social generat que es podria haver vehiculat d'alguna altra manera.

Altres aspectes rellevants

Un aspecte rellevant, que ha anat apareixent durant tot el procés, és la percepció que tenen les associacions sobre què és l'economia social i quina relació hi tenen. En gairebé tots els casos, s'ha trobat una bona receptivitat cap al terme, tot i que amb aproximacions diferenciades. La situació de l'associació en l'eix 1 és el que més marca aquesta aproximació, ja que les associacions instrumentals —aquelles organitzacions pensades per fer activitat econòmica des del primer moment, però amb una forma jurídica no pertinent— són les que més distància han marcat en relació amb l'economia social, seguides en l'allunyament per les associacions amb una voluntat benèfica molt marcada. En aquest darrer cas, però, el distanciament està més lligat a una concepció d'allò social vinculat al sense ànim de lucre en un sentit ampli, que abasta també el sense ànim de marge.

L'estirament del concepte economia social no se cenyeix únicament a la comarca, ja que es pot trobar també en el conjunt de l'economia social. Això no treu que aquest és un dels àmbits que cal treballar, ja que a partir de la difusió i discussió en aquest aspecte que es poden tractar els dos eixos explicats.

En aquest sentit, és important remarcar com, més enllà del posicionament de l'associació, que es pot identificar amb la seva participació en les diferents iniciatives de xarxes i entitats de segon nivell de l'economia social existent, de vegades el seu posicionament depèn sobretot del criteri que tinguin les persones que l'encapçalen en aquell moment. Aquest fet es relaciona directament amb els problemes en els relleus a les associacions i la necessitat de treballar globalment amb la massa social de les associacions.

Un segon aspecte rellevant és el fet que, tot i haver fet una primera selecció de les associacions en tres àmbits de treball —cultura, agroalimentació i serveis a les persones—, els eixos finals no inclouen aquesta classificació com a factor diferenciador clau. Si bé és cert que, com s'ha pogut comprovar també amb l'anàlisi de l'enquesta, les associacions són majoritàriament de l'àmbit cultural, i la resta d'àmbits d'actuació són gairebé residuals, no hem detectat que el posicionament en els dos eixos d'anàlisi mostrats depenguin de l'activitat concreta que desenvolupa l'activitat.

5.

Conclusions

- Les associacions de la comarca del Vallès Oriental majoritàriament tenen una estructura petita, estan basades en el voluntariat, la seva estructura està poc professionalitzada i el seu enxarxament, pel que fa a economia social, és encara iniciant.
- De les 3.608 associacions registrades a la comarca, 35 es troben al Mapa del Tercer Sector Social, 4 al mapa del Pam a Pam i 1 al Balanç Social.
- La distribució de les associacions en el territori segueix l'estructura de la distribució de la població en els municipis, i és Granollers el municipi amb un nombre més elevat d'associacions registrades.
- Segons dades de l'enquesta, els subsectors de cultura més nombrosos són el lleure i els esports; i en el cas de l'àmbit educatiu i de recerca, la difusió i sensibilització.
- En la majoria dels casos, l'activitat de les associacions és generalista i es dirigeix a la població en general o, en particular, a les persones associades.
- Només en una de cada tres associacions es té en compte la franja d'edat dels més petits (0-4 anys) com a subjectes de la seva activitat.
- La majoria de les persones que formen part de les associacions són sòcies (54%) o voluntàries (43,2%), i és molt minoritari el percentatge de persones que treballen a les associacions, ja sigui amb contracte laboral o de formació.
- Només en el 28% de les associacions que han respost l'enquesta hi havia personal contractat.
- El 54% de tota la massa social de les associacions són dones.
- El 70% de les associacions que han respost l'enquesta no considera que realitzin activitat econòmica.
- El 46% de les associacions que han respost l'enquesta diuen que no han tingut excedents en els darrers anys.
- Gairebé el 93% de les associacions que han respost l'enquesta afirmen que porten a terme algun tipus de cooperació amb altres entitats.
- En l'apartat d'entrevistes, s'ha detectat dos eixos segmentadors de les associacions:
 - L'activitat econòmica, que classifica les associacions en dos tipus: les de caràcter totalment associatiu i aquelles en què l'objectiu és l'activitat econòmica en si. El posicionament en aquest eix està influenciat sobretot pels objectius en el moment fundacional de l'associació i pel desenvolupament de la seva activitat.
 - La professionalització/voluntariat, que classifica les associacions també en dos tipus: aquelles en què la gestió i l'activitat està conduïda pel treball voluntari i no remunerat de les persones, i aquelles on l'espai social és conduït per les persones sòcies però la resta de l'acció de l'associació està professionalitzada. Aquest eix identifica tres aspectes que estan estretament relacionats i que són comuns a moltes associacions: males condicions laborals, esgotament professional i problemes en el relleu —i, per tant, en la continuïtat de l'associació.

Organitza:

Promou:

Amb el finançament de:

